

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/78-14>
УДК 336.71

Кретов Д. Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-4040>

Kretov Dmitriy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Odesa National Economic University

ТЕНДЕНЦІЇ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

TRENDS OF UNPREPARED ROZRAHUNKOV IN THE MINDS OF DIGITAL TRANSFORMATION IN THE FINANCIAL SECTOR

В статті визначені сучасні тенденції безготівкових розрахунків в умовах цифрової трансформації економіки та фінансового сектору. Сформульовані основні напрями цифровізації безготівкових операцій. Розглянуто звіт компанії Capgemini про стан та прогнози безготівкових операцій в світі. Виявлено, що драйвером зростання цифрових платежів є розвиток електронної комерції та впровадження вбудованої платіжної платформи, викликами зростання цифрових платежів є розвиток кібератак на них. Проведений аналіз безготівкових розрахунків платіжними картками, емітованими українськими банками, на території України та за її межами за 2019–2024 роки. Досліджено вплив сучасних інноваційних технологій на безготівкові карткові розрахунки. Зроблено висновок про перспективи подальшої розвитку безготівкових розрахунків в умовах цифровізації.

Ключові слова: цифровізація, безготівкові розрахунки, миттєві платежі, платіжні картки, фінансові технології, системи грошових переказів.

The global capabilities of the Internet have significantly influenced the development of forms of money as a means of payment, as well as electronic money, electronic banking, online payments and much more. Modern society is accustomed to actively using the latest payment methods and making payments via the Internet using smartphones, tablets and personal computers from anywhere in the world at any time of the day or night. The article identifies current trends in cashless payments in the context of digital transformation of the economy and the financial sector. The main directions of digitalization of cashless transactions are formulated. The report of Capgemini on the state and forecasts of cashless transactions in the world is considered. It is emphasized that the main non-cash payment methods remain credit and debit cards, but financial technology (fintech) firms have developed various mobile alternatives, although they are largely dependent on existing methods. For example, money transfer and payment service PayPal accepts credit cards and bank transfers, while virtual wallets such as Apple Pay, Google Wallet, and Samsung Pay simply tokenize existing credit cards for more secure transfers. The growth of digital payments has been identified as a driver of e-commerce growth and the adoption of an integrated payment platform. The growth of online retail and e-commerce is driving demand for digital payment solutions. They simplify payment processes, support global transactions, enhance security, and play a critical role in mobile commerce. The growth of digital payments is challenged by the rise of cyberattacks on them. An analysis of non-cash payments using payment cards issued by Ukrainian banks in Ukraine and abroad for 2019–2024 was conducted. The analysis shows that over the period under study, these payments have increased several times, especially payments at payment terminals, the number of which in Ukraine has doubled since 2017. The impact of modern innovative technologies on cashless card payments has been studied. A conclusion has been made about the prospects for the further development of cashless payments in the context of digitalization.

Keywords: digitalization, cashless payments, instant payments, payment cards, financial technologies, money transfer systems.

Постановка проблеми. Цифрова трансформація будь-якої компанії – це реформування на основі цифрових технологій, яке пов'язане зі зміною ключових моментів організації роботи компанії: її бізнес-моделі, рутинних операцій, продуктів, маркетингової стратегії тощо. В економіці вплив цифрових технологій

особливо помітно у фінансовій сфері, зокрема, при проведенні розрахунків та платежів. Використання цифрових каналів та сервісів взаємодії між учасниками розрахунків, розробка та впровадження інноваційних платіжних інструментів для споживачів послуг є результатом адаптації фінансового сектора до цифрового

середовища, що призводить до трансформації платіжної системи країни. Повсюдна цифровізація фінансових послуг (продуктів) та сервісів з подальшим збільшенням технологічних потужностей виступила тригером цифрової трансформації платіжної системи, надаючи можливість банкам розширювати цифрові канали та сервіси взаємодії з клієнтами для здійснення безготівкових розрахунків через мобільні додатки, інтернет-банк з використанням інноваційних платіжних інструментів. З боку користувачів зростає попит на швидкі, безпечні та зручні способи проведення платежів із застосуванням спрощених ідентифікаторів, таких як мобільний телефон, вхід з використанням адреси електронної пошти, соціальний ID. Сучасний ринок потребує швидких дій з меншими затратами, тому держава, платіжні системи та банківські установи намагаються сприяти зменшенню використання готівкових коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійсненню безготівкових розрахунків в умовах цифровізації досліджує ряд зарубіжних та вітчизняних науковців. Звернемо увагу на дослідження вітчизняних науковців останніх років. Так О.Ю. Юдин розкриває поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній валюті та іноземній валюті, у криптовалюті [1]. О.І. Тивончук та І.А. Хуснуллін підкреслюють, що діджиталізація безготівкових операцій забезпечує зростання ефективності, швидкості та безпеки фінансових операцій, а також підвищення прозорості руху грошових коштів та, як наслідок, скорочення тіньового сектора економіки, можливостей ухиляння від сплати податків та «відмивання» грошей [2]. Б.І. Пшик стверджує, що в умовах розвитку цифрової економіки безготівкові розрахунки залишатимуться одним із ключових напрямів модернізації не лише національних банківських систем, але й усіх аспектів фінансового життя у суспільстві [3]. Науковець розглядає виклики для розвитку безготівкових розрахунків населення в умовах цифровізації в період воєнних дій в Україні, основними з яких окрім несанкціонованого доступу, витоку персональних і біометричних даних та хакерських атак є недостатній рівень індивідуалізації споживання банківських продуктів та послуг, прорахунки при формуванні банками їх тарифної політики, необхідність впровадження та використання сучасних цифрових технологій [3].

Багато праць присвячено розрахункам платіжними картками, наприклад, такі науковці як В.Є. Волохата [4], О.В. Орлик та А.М. Гострик [5], І. Литвинчук, Т. Назаренко

та В. Дячук [6] на основі аналізу сучасного стану ринку платіжних карток узагальнюють, що українці все більше надають перевагу карткам як платіжному засобу і в перспективі передбачають зростання обсягів безготівкових розрахунків платіжними картками. Не зважаючи на значну кількість публікацій за темою дослідження, питання розвитку безготівкових розрахунків в умовах подальшої цифровізації фінансового сектору залишається актуальним.

Метою статті є визначення основних тенденцій та перспектив подальшого розвитку безготівкових розрахунків в умовах цифровізації економіки та фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація безготівкових операцій – це процес перетворення традиційних фінансових та розрахункових операцій у цифровий формат за допомогою інформаційних технологій та електронних систем [2]. Це означає автоматизацію, спрощення розрахунків без використання готівки, що забезпечує більш ефективний та безпечний обіг фінансових ресурсів. Основні напрями цифровізації безготівкових операцій наведені на рис. 1.

Найбільш цифровізація безготівкових розрахунків появляється в країнах Скандинавії: такі як Фінляндія, Норвегія, Швеція. В Швеції, наприклад, 98% населення забезпечено платіжними картками, а на 100000 осіб припадає лише 32 банкомати [7].

З дослідження, проведеного Науково-дослідницьким інститутом аналізу фінансових послуг Sargemini з 2013 по 2023 рік кількість безготівкових операцій в світі зросла більш ніж в 4 рази (з 311,1 млрд. платежів в 2013 році до 1335 млрд. платежів в 2023 році) [8].

За даними звіту компанії Sargemini, прогнозується, що з 2024 по 2028 рік кількість безготівкових платежів у всьому світі збільшиться майже вдвічі, оскільки все більше країн переходять на платежі в режимі реального часу (рис. 2).

У ньому стверджується, що до 2027 року загальна частка ринку дебетових і кредитних карток становитиме більше половини цифрових платіжних транзакцій. Однак значний наголос приділяється потенційному розміру ринку платежів у реальному часі, оскільки споживачі все частіше вважають швидкість транзакцій важливою. Основними безготівковими способами оплати залишаються кредитні та дебетові картки, пряме дебетування та кредитні перекази. Проте фірми, що займаються фінансовими технологіями (fintech), розробили різні мобільні альтернативи, хоча вони значною мірою залежать від існуючих

Електронні платіжні системи

використання електронних платіжних систем та мобільних додатків для проведення безготівкових транзакцій

Безконтактні технології

впровадження безконтактних технологій, таких як NFC, для здійснення оплати без прямого фізичного контакту з платіжним пристроєм

Електронні гаманці

використання електронних гаманців для зберігання та обробки цифрових коштів.

Інтернет-банкінг

доступ до банківських послуг та здійснення операцій через Інтернет

Цифрові карти

використання віртуальних або цифрових кредитних та дебетових карт для здійснення платежів

Блокчейн та криптовалюта

впровадження технологій блокчейн для забезпечення безпеки та анонімності в електронних транзакціях, а також використання криптовалют для обміну цифровими активами

Рис. 1. Основні напрями цифровізації безготівкових операцій

Джерело: розроблено автором

методів. Наприклад, служба грошових переказів і платежів PayPal приймає кредитні картки та банківські перекази, а віртуальні гаманці, такі як Apple Pay, Google Wallet і Samsung Pay, просто токенизують існуючі кредитні картки для більш безпечних переказів.

Драйвером зростання цифрових платежів є розвиток електронної комерції та впровадження вбудованої платіжної платформи. Зростання роздрібно-онлайн-торгівлі та електронної комерції сприяє зростанню попиту на цифрові платіжні рішення. Ці цифрові методи оплати пропонують зручність, безпеку та ефективність, що робить їх необхідними для полегшення онлайн-покупок. Вони

спрощують процеси оплати, підтримують глобальні транзакції, підвищують безпеку та відіграють важливу роль у мобільній торгівлі (M-commerce). Крім того, цифрові платежі надають підприємствам цінні дані про транзакції для персоналізації маркетингу та покращення взаємодії з клієнтами. Загалом роздрібно-онлайн-торгівля та електронна комерція тісно пов'язані зі зростаючим впровадженням цифрових методів оплати в епоху цифрових технологій.

Викликами зростання цифрових платежів є розвиток кібератак на цифрові платежі. Цифрові платіжні рішення охоплюють багато технологічних інструментів і платформ,

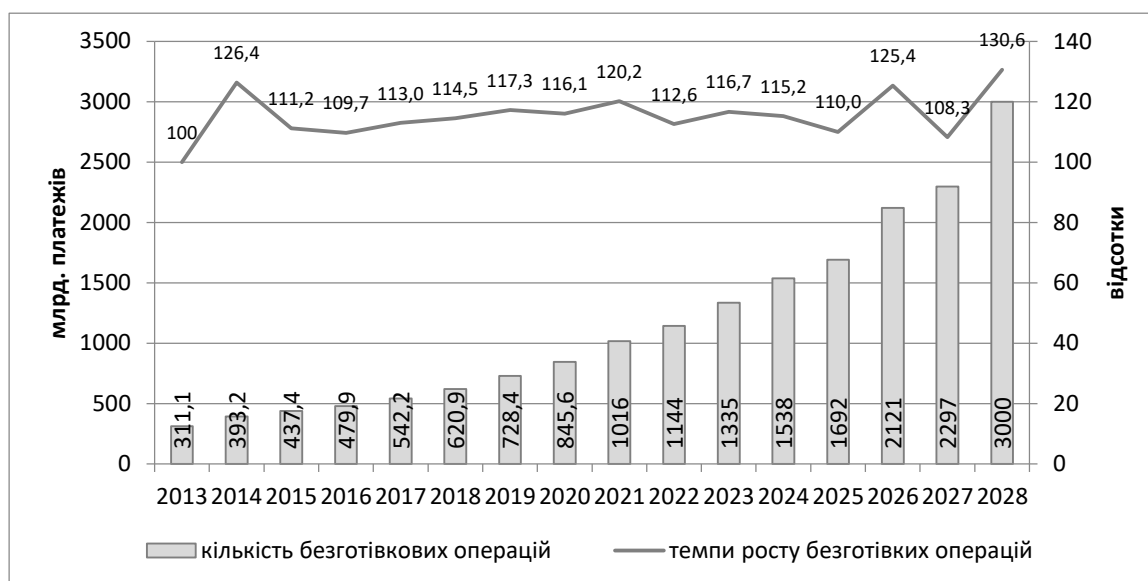

Рис. 2. Динаміка кількості здійснених безготівкових операцій у світі

Джерело: розроблено автором за [8]

які полегшують електронні транзакції. Ці рішення дозволяють окремим особам і компаніям переказувати кошти та обмінюватися цінностями без потреби у фізичній валюті. Приклади цифрових платіжних рішень включають мобільні гаманці, онлайн-банкінг, платежі кредитними та дебетовими картками, однорангові перекази (P2P) і операції з криптовалютою. Вони здобули популярність завдяки своїй зручності, швидкості та доступності та використовуються для різних цілей, зокрема для онлайн-покупок, оплати рахунків, переказів коштів та особистих покупок. У цифрову еру ці рішення докорінно змінили фінансові операції, підвищивши ефективність і безпеку.

Очікується за даними Capgemini, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон матиме найвищі темпи зростання цифрових розрахунків протягом прогнозованого періоду (з 2025 по 2028 рік). Азіатсько-Тихоокеанський регіон демонструє помітну схильність до впровадження технологій і готовий досягти найвищих темпів зростання на ринку в найближчі роки. Ринок Азіатсько-Тихоокеанського регіону охоплює Китай, Японію, Індію та інші країни регіону. Азіатсько-Тихоокеанський регіон відчуває стрімкий попит на цифрові платіжні рішення через кілька факторів. Швидке економічне зростання, широке впровадження смартфонів, технічно підковане населення, бум електронної комерції, державні ініціативи, міжнародна торгівля, урбанізація, фінтех-інновації та зосередженість на фінансовій доступності сприяють цьому попиту. Динамічна економіка Азіатсько-Тихоокеанського регіону та зростаюча потреба

в зручних і безпечних фінансових транзакціях спонукають до впровадження цифрових методів оплати, що робить регіон гарячою точкою інновацій та розширення цифрових платежів.

Щодо України, то в нашій країні попри важкий стан, визваний військовими діями на території держави, теж активно розвиваються безготівкові розрахунки на цифровій основі. Попит на реалізацію миттєвих платежів, який стимулює прогрес технологічних новацій у сфері еквайрингу, а також прискорення банківського обслуговування малого та середнього бізнесу забезпечують досить високий рівень розвитку галузі безготівкових платежів. Саме електронні розрахунки, основу яких становлять платіжні картки, онлайн-сервіси, термінали та інші пристрої, є перспективним напрямом у нинішніх умовах глобальної економіки.

Оскільки на сьогоднішній день безготівкові грошові кошти у швидкому темпі замінюють готівку, зростає їх роль у розвитку цифрових фінансів. Статистика підтверджує, що причиною значного збільшення здійснення операцій за допомогою пластикових карток, розрахунків, що здійснюються з їх застосуванням, є такі критерії, як зручність та легкість у використанні банківського продукту, доступність перевірки проведених операцій в особистому кабінеті, або при безпосередньому зверненні до банку. Крім цього, банк також надає систему бонусів та кредитів зі зниженою ставкою, що є безперечною перевагою для клієнтів. Таким шляхом банки залучають ресурси, що зменшують обсяг готівки з отриманням собі додаткових доходів. Це сприяє зниженню

витрат за виготовлення, обробку, облік паперових платіжних коштів, і навіть економії часу та витрат.

Аналіз розрахунків платіжними картками в Україні за останні 6 років дає змогу зробити наступні висновки. З таблиці 1 видно, що в порівнянні з 2019 роком, в 2024 році платіжними картками було здійснено безготівкових платежів на 2445 млрд. грн. більше (в 2,3 рази), що також вдвічі більше по кількості платежів (табл. 2).

Дані таблиці 1 свідчать, що за досліджуванний період спостерігалось постійне зростання безготівкових розрахунків картками, що визване як пандемією коронавірусу в 2020 році, так і повномасштабними військовими діями, що розпочались на початку 2022 року. Так, даний обсяг за травень-грудень 2022 року перевищив в 2 рази річний обсяг 2019 року.

Якщо розглядати напрямки, то зазначимо, що найбільше зростання безготівкових

розрахунків платіжними картками здійснилось в розрахунках з використанням платіжними терміналами: обсяг розрахунків з 2019 по 2024 роки зріс на 1473 млрд. грн. (на 287%), кількість розрахунків – на 3874 млн. штук (на 182%). З 2017 року кількість платіжних терміналів зросла в 2,5 рази і на кінець 2024 року складала 496,6 тис. штук (рис. 3).

Додамо, що по Законодавству України з січня 2025 року усі торгові заклади повинні використовувати платіжні термінали, за їх відсутність передбачаються штрафні санкції. Вважаємо, що такий захід буде сприяти подальшому зростанню безготівкових розрахунків платіжними картками.

Отже, сучасні тенденції свідчать про те, що все більше власників платіжних карток оплачують свої рахунки карткою онлайн або через мобільний додаток при одночасному постійному скороченні використання готівкових платежів.

Таблиця 1

Обсяг безготівкових розрахунків платіжними картами, емітованими українськими банками в Україні та за її межами, млрд. грн.

Показники	Роки						Зміна (+,-) 2024/2019	
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Млрд. грн.	%
переказ з картки на картку	762,4	945,5	1352	1835,3	1354,5	1318,4	556	72,9
операції з оплати товарів (послуг) в мережі Інтернет	338,0	483,8	721,3	614,8	591,4	622	284	84,0
переказ коштів з карти на банківській рахунок	152,8	156,8	118,6	71,5	105,9	151,2	-1,6	-1,0
розрахунки з використанням платіжних терміналів	512,4	594,2	878,7	896,6	1475	1985	1472,6	287,4
Інші	32,4	28,7	28,5	25,7	124,1	166,9	134,5	415,1
Разом	1798	2209	3099,1	3443,9	3650,9	4243,5	2445,5	136,0

Джерело: розроблено автором за [9]

Таблиця 2

Кількість безготівкових розрахунків платіжними картами, емітованими українськими банками в Україні та за її межами, млн. штук

Показники	Роки						Зміна (+,-) 2024/2019	
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Млн. штук	%
переказ з картки на картку	475,0	656,6	894	748,7	767,9	673,2	198,2	41,7
операції з оплати товарів (послуг) в мережі Інтернет	729,2	1151,6	1826,9	1448,7	1361	1108,2	379	52,0
переказ коштів з карти на банківській рахунок	766,7	750,4	574,5	208,5	91,2	51,5	-715,2	-93,3
розрахунки з використанням платіжних терміналів	2133,5	2595,1	3686	2732,2	5086,7	6007,2	3873,7	181,6
Інші	62,5	57,3	58,5	56,3	296,5	344,7	282,2	451,5
Разом	4167	5211	7039,9	5194,4	7603,4	8184,8	4017,8	96,4

Джерело: розроблено автором за [9]

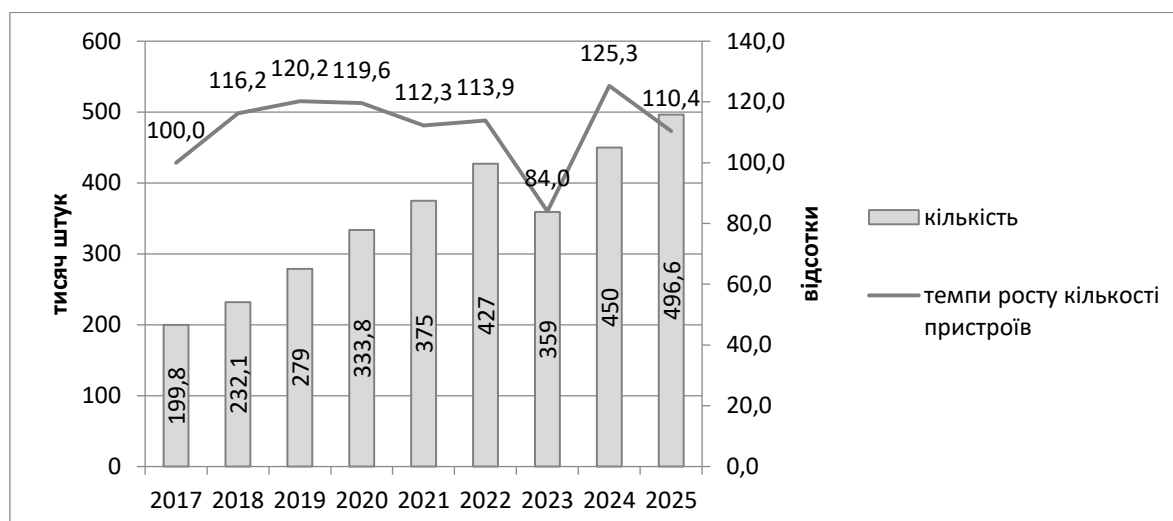

Рис. 3. Динаміка кількості платіжних терміналів в Україні за 2017–2025 роки, станом на початок року

Джерело: розроблено автором за [9]

Всі інноваційні цифрові технології дозволяють покращити зручність, ефективність та безпеку безготівкових розрахунків, спрощуючи процеси оплати та забезпечуючи більш точні та швидкі платіжні рішення.

Розвиток цифровізації платежів свідчить, що в 2024 році 95% платежів в терміналах здійснювалось безконтактно з використанням NFC технології (рис. 4).

Отже, безготівкові розрахунки стали стандартом для численних українців, відповідаючи їхнім сучасним потребам. Водночас цей тренд свідчить про підвищення рівня фінансової грамотності та збільшення довіри до нововведень у сфері платіжних послуг [2].

Висновки. Цифровізація економічного життя в світі торкнулась і безготівкових операцій це дозволило за останні 10 років збільшити кількість безготівкових платежів в 4 рази шляхом автоматизації та спрощення розрахунків. Основними безготівковими способами оплати залишаються кредитні та дебетові картки. Проте фірми, що займаються фінансовими технологіями (fintech), розробили різні мобільні альтернативи, хоча вони значною мірою залежать від існуючих методів. Швидке зменшення кількості осіб, які не користуються банківськими послугами, відкриває значні можливості для постачальників цифрових платежів. Завдяки більшій клієнтській базі, більш

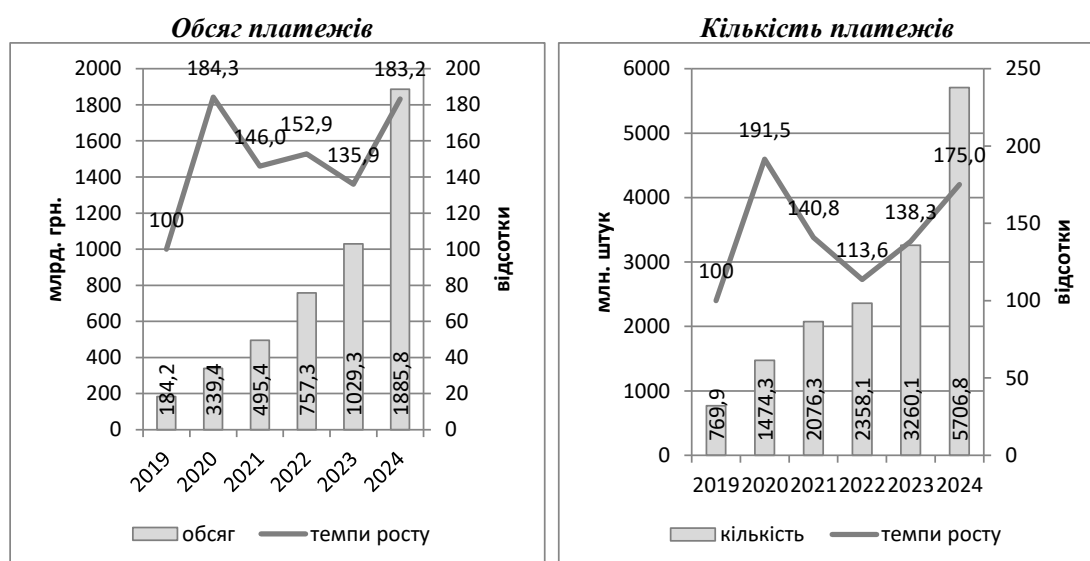

Рис. 4. Динаміка безконтактних платежів за 2019–2024 роки

Джерело: розроблено автором за [9]

широкому застосуванню цифрових платежів, меншій залежності від готівки та підтримці ініціатив фінансової доступності постачальники цифрових платежів можуть розширити свій ринок, сприяти інноваціям і отримувати вигоду від економічного зростання. Ця тенденція також дає їм змогу збирати цінні дані, перехресно продавати додаткові послуги та підвищувати безпеку, одночасно сприяючи зусиллям фінансової доступності. Електронні розрахунки, основу яких становлять платіжні картки, онлайн-сервіси, термінали та інші пристрої, є перспективним напрямом у нинішніх

умовах глобальної економіки. На сьогоднішній день вітчизняний ринок кредитних карток успішно розвивається. Банки пропонують власникам карток все більш привабливі умови, зокрема сучасні послуги онлайн-банкінгу. Для клієнтів доступні збільшені кредитні ліміти та продовжені пільгові періоди. Також розвиваються різні програми лояльності, включаючи кешбек, що дозволяє повертати частину витрачених коштів. Розвиток інноваційних технологій та зручність їх використання сприяють також зростанню популярності безконтактних платежів у всіх їх формах.

Список використаних джерел:

1. Юдин О.Ю. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній та іноземній валюті, криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 271–275
2. Тивончук О.І., Хуснуллін І.А. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-155> (дата звернення: 23.02.2025).
3. Пшик Б.І. Безготівкові розрахунки населення в умовах розвитку цифрової економіки: сучасні виклики в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.1> (дата звернення: 23.02.2025).
4. Волохата В.Є. Міжнародний досвід розвитку ринку платіжних карток і проблеми функціонування платіжних карток в Україні. *БізнесІнформ*. 2022. № 4. С. 119–124.
5. Орлик О.В., Гострик А.М. Аналіз ринку безготівкових розрахунків в Україні. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2024. № 1–2. С. 3–41.
6. Литвинчук І., Назаренко Т., Дячук В. Оцінка ринку платіжних карток в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-11> (дата звернення: 23.02.2025).
7. England J. Top SIX Digital Payments Countries About to go Cashless. FinTex. May 24, 2022. URL: <https://fintechmagazine.com/digital-payments/top-six-digital-payments-countries-about-to-go-cashless> (дата звернення: 28.02.2025).
8. Офіційний сайт компанії Capgemini. URL: <https://www.capgemini.com/> дата звернення: 28.02.2025).
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> дата звернення: 28.02.2025).

References:

1. Yudyn O. Iu. (2024) Poniattia ta oznaky bezghotivkovykh rozrakhunkiv v natsionalnii ta inozemnii valiuti, kryptovaliuti [Concept and features of non-cash payments in national and foreign currency, cryptocurrency]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, vol. 4. pp. 271–275. (in Ukrainian)
2. Tyvonchuk O. I., Khusnullin I. A. (2024) Didzhytalizatsiia bezghotivkovykh rozrakhunkiv v umovakh viiny v Ukraini [Digitalization of cashless payments in the context of war in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-155> (accessed February 23, 2025). (in Ukrainian)
3. Pshyk B. I. (2023) Bezghotivkovi rozrakhunky naselennia v umovakh rozvytku tsyfrovoi ekonomiky: suchasni vyklyky v Ukraini [Non-cash payments of the population in the context of the development of the digital economy: modern challenges in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, vol. 9. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.1> (accessed February 23, 2025). (in Ukrainian)
4. Volokhata V. Ye. (2022) Mizhnarodnyi dosvid rozvytku rynku platizhnykh kartok i problemy funktsionuvannia platizhnykh kartok v Ukraini [International experience in the development of the payment card market and problems of the functioning of payment cards in Ukraine]. *BiznesInform*, vol. 4. pp. 119–124. (in Ukrainian)
5. Orlyk O. V., Hosityk A. M. (2024) Analiz rynku bezghotivkovykh rozrakhunkiv v Ukraini [Analysis of the non-cash payments market in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, vol. 1–2. pp. 34–41
6. Lytvynchuk I., Nazarenko T., Diachuk V. (2024) Otsinka rynku platizhnykh kartok v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 64. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-11> (accessed February 23, 2025). (in Ukrainian)
7. England J. (May 24, 2022) Top SIX Digital Payments Countries About to go Cashless. FinTex. Available at: <https://fintechmagazine.com/digital-payments/top-six-digital-payments-countries-about-to-go-cashless> (accessed February 28, 2025)
8. Ofitsiyni sait kompanii Capgemini. Available at: <https://www.capgemini.com/> (accessed February 28, 2025).
9. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed February 28, 2025).